

University of Groningen

Making news about medicines

Trigt, Anna Maria van

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1995

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Trigt, A. M. V. (1995). *Making news about medicines*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

MEDICATION, PREGNANCY AND THE POPULAR PRESS

GENEESMIDDELEN, ZWANGERSCHAP
EN DE LEKENPERS¹

Abstract

People can gain information about medicines and pregnancy in several ways. Popular magazines also seem to play a role as source of information on this issue. Therefore we investigated the attention given to medicines and pregnancy, as well as the amount and kind of information given in four popular family magazines (Margriet, Libelle, Ouders van Nu, Kinderen). When compared to information on contraception, menopause and breast feeding, much attention is given to pregnancy. Only in a small amount of these publications medication is mentioned; whenever medicines are mentioned, the only information given is an indication, name or functional name. The readers are therefore only informed about the fact that there is a drug available. Health care providers should realise that almost no attention is paid to the possible risks of medicines.

1 Published in Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg, Gezondheid & Samenleving 1991; 69 (11): 453 - 457

A1.1

INLEIDING

In 1985 bracht de Gezondheidsraad een rapport uit, "Advies inzake teratogeniteit van chemische stoffen", waarin men onder andere de problemen ten aanzien van het geneesmiddelengebruik tijdens de zwangerschap belichtte. Er werd geadviseerd de Nederlandse bevolking voor te lichten over deze problematiek omdat er aanwijzingen waren dat er in Nederland te veel geneesmiddelen voorgeschreven/gebruikt werden. Men doelde hierbij op geneesmiddelen die gebruikt worden in verband met zwangerschap maar ook op middelen die bij gebruik tijdens de zwangerschap schadelijk kunnen zijn [1]

Wanneer men de vraag wil beantwoorden hoe de Nederlandse bevolking moet worden voorgelicht over de risico's van geneesmiddelengebruik tijdens de zwangerschap moet onder meer nagegaan worden welke informatie reeds beschikbaar is. Mensen kunnen op allerlei manieren aan informatie komen over gezondheid en ziekte: bijvoorbeeld door gesprekken met artsen, familie of bekenden; maar ook massamedia kunnen fungeren als informatiebron. Zo werden in een onderzoek onder vrouwen tussen de 45 en 50 jaar tijdschriften zoals Libelle en Margriet veelvuldig genoemd als bron van informatie over de overgang [2]. Ook tijdens de zwangerschap spelen tijdschriften een rol in de informatievoorziening [3], ook als het gaat over het gebruik van geneesmiddelen tijdens de zwangerschap [4]. Daarnaast zijn huisarts, gynaecoloog, verloskundige, diverse boeken en folders van belang als informatiebronnen.

In dit onderzoek wordt één van deze bronnen, nl. de tijdschriften, nader beschouwd. De vragen die in dit onderzoek centraal staan zijn:

Hoe groot is de interesse voor geneesmiddelen en zwangerschap in de lekenpers en hoe vaak en welke soort informatie wordt er gegeven over dit onderwerp?

A1.2

METHODEN

In een onderzoek onder 295 jonge moeders naar onder andere informatiebronnen over geneesmiddelen tijdens de zwangerschap werden Ouders van Nu, Kinderen, Libelle en Margriet van de tijdschriften het meest genoemd [4]. Daarom is in deze vier tijdschriften gezocht naar informatie gerelateerd aan zwangerschap. De informatie is ingedeeld in drie perioden: informatie over de pe-

riode voor de zwangerschap (verder aangeduid als conceptie), informatie over de zwangerschapsperiode en informatie over de borstvoedingsperiode. In de tijdschriften is naar publikaties gezocht door de titels van artikelen, vragen, columns etc. te bekijken in alle nummers verschenen in de tijdsperiode 1 januari 1989 tot 1 januari 1990; voor Ouders van Nu en Kinderen gaat het om 12 nummers, bij Margriet en Libelle om 52 nummers. Het is mogelijk dat door deze werkwijze relevante publikaties gemist zijn. In de analyse zijn alleen die publikaties meegenomen waarin lichamelijke aspecten centraal staan, dat wil zeggen zwangerschapsklachten maar ook onderzoeksmethoden zoals echografie; publikaties over relaties, werk, en dergelijke zijn buiten beschouwing gelaten.

De relatieve interesse voor de onderwerpen conceptie, zwangerschap en borstvoeding is bepaald door het aantal publikaties in Margriet en Libelle te vergelijken met het aantal publikaties over andere onderwerpen waarmee gezonde vrouwen te maken hebben, te weten anticonceptie en de overgang. Deze vergelijking is tot Libelle en Margriet beperkt omdat deze bladen al deze onderwerpen behandelen. Daarnaast is een schatting gemaakt van het aandeel dat de onderzoeksonderwerpen in nemen, door in 10 nummers per tijdschrift het aantal titels van artikelen in de inhoudsopgave te tellen, hierbij zijn titels in de rubrieken mode, culinair, interieur, enz. buitenbeschouwing gelaten omdat deze geen informatie over de lichamelijke kanten van conceptie, zwangerschap en borstvoeding kunnen bevatten.

De aandacht voor geneesmiddelen tijdens de drie perioden is op drie verschillende manieren bepaald:

1. Het deel van het totaal aantal publikaties per onderwerp waarin informatie over geneesmiddelen gegeven werd;
2. Het aantal publikaties over geneesmiddelen in relatie tot publikaties waarin andere risicofactoren (roken en drinken) aan de orde kwamen;
3. De mate waarin de lezers belangstelling toonden voor deze onderwerpen, afgeleid uit het aantal brieven, vragen en oproepen.

Bij de analyse van de publikaties is onderscheid gemaakt in het type publikatie, te weten ingezonden brief, vraag, artikel en oproep, om zodoende de inbreng van de lezers te kunnen bepalen, maar ook omdat de omvang per type publikatie nogal verschilde.

Daarnaast is in de analyse onderscheid gemaakt in het soort informatie dat gegeven wordt. Dit is op drie verschillende manieren bestudeerd. Allereerst is gekeken naar welk(e) geneesmiddel

(groep) besproken wordt opgesplitst naar tijdstip van gebruik (conceptie, zwangerschap, borstvoeding). Omdat uit onderzoek [5,6] naar behoefte aan schriftelijke informatie over geneesmiddelen is gebleken dat mensen vooral informatie willen over het gebruik, bijwerkingen, naam en doel van de behandeling zijn de gevonden publikaties op deze items gescoord. Daarnaast is onderscheid gemaakt tussen informatie afkomstig van deskundigen en informatie waarbij de ervaringen van vrouwen centraal staan. Vrouwen hebben immers zelf het gevoel door het lezen van persoonsgerichte artikelen kennis te verwerven over hoe andere mensen omgaan met problemen, ziekte en verdriet [7] 1989). De analyse is uitgevoerd door één persoon, de eerste auteur, om een zo uniform mogelijke beoordeling te verkrijgen.

Bij de presentatie van de resultaten wordt steeds onderscheid gemaakt tussen de familiebladen (Libelle, Margriet) en de categorale bladen (Ouders van Nu, Kinderen) omdat de familiebladen zich richten op vrouwen en de categorale bladen zich richten op ouders en aanstaande ouders zal in de familiebladen minder aandacht worden besteed aan de onderzoeksonderwerpen.

A1.3

RESULTATEN

Aandacht

Wanneer in Margriet en Libelle het aantal publikaties over zwangerschap (64 publikaties in 1989) wordt vergeleken met het aantal publikaties over de overgang (16) of anticonceptie (24) was de aandacht voor zwangerschap in deze bladen groot.

In de vier bladen samen zijn in totaal 260 publikaties gevonden op het gebied van zwangerschap waarvan driekwart afkomstig was uit de tijdschriften Ouders van Nu en Kinderen. Over de onderwerpen borstvoeding en conceptie zijn respectievelijk 25 en 56 publikaties gevonden (zie tabel 1). Daarnaast zijn er nog 14 berichten gevonden waarin lezers geattendeerd werden op voorlichtingsboeken of video's op het gebied van zwangerschap en/of borstvoeding. Van de artikelen in de familiebladen die mogelijk anderszins over conceptie, zwangerschap en borstvoeding zouden kunnen gaan, ging ongeveer 4% over de onderzoeksonderwerpen; bij de categorale bladen was dat ongeveer 40%.

In vergelijking tot borstvoeding en conceptie was de aandacht voor de lichamelijke aspecten van zwangerschap het grootst (zie tabel 1). Wanneer gekeken wordt naar het aantal publikaties dat informatie bevatte over geneesmiddelen, waren dat 45 publikaties over zwangerschap, 16 over conceptie en 11 met betrekking tot

Table 1

Aandacht voor geneesmiddelen per onderwerp per type publicatie

Type publicatie	Onderwerp							
	Conceptie		Zwangerschap		Borstvoeding			
	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal
Vraag	1 [1]	- [1]	4 [20]	6 [47]	3 [4]	- [6]		
Brief	- [6]	- [-]	1 [9]	3 [29]	1 [2]	1 [4]		
Oproep	- [-]	5 [33]	- [-]	3 [45]	- [-]	1 [1]		
Artikel	5 [6]	3 [5]	5 [11]	11 [34]	- [-]	3 [4]		
Anders	1 [3]	1 [1]	2 [24]	10 [41]	1 [3]	1 [1]		
Totaal	7 [16]	9 [40]	12 [64]	33 [196]	5 [9]	6 [16]		
	16 [56]		45 [260]		11[25]			

Tussen, [] staat het totale aantal publicaties per onderwerp dat voldoet aan de inclusiecriteria; Familie = Familiebladen, Categoriaal = Categoriale bladen

borstvoeding (zie tabel 1). Proportioneel was dit 44% van de publicaties over borstvoeding, 28.6% van de publicaties over conceptie en 17.3% van de publicaties over zwangerschap.

In de vragenrubrieken zijn 10 publicaties gevonden die informatie over geneesmiddelen en zwangerschap bevatten. In één geval ging de vraag over de gevolgen van een geneesmiddel, namelijk DES. De andere vragen gingen in eerste instantie niet over geneesmiddelen maar over bijvoorbeeld een bepaalde klacht; in het antwoord werd informatie over geneesmiddelen gegeven. En van de drie vragen over borstvoeding ging over een geneesmiddel, de anticonceptie-pil. De vraag over conceptie ging niet over een geneesmiddel. Wanneer de daadwerkelijke inbreng van de lezers wordt bepaald, dan moet alleen gekeken worden naar het voorkomen van geneesmiddelen in hun eigen vragen, oproepen of brieven. De resultaten hiervan zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2

Percentage publicaties per onderwerp direct ingebracht door lezers

Onderwerp	Lichamelijke aspecten (%)		Geneesmiddelen (%)	
	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal
Conceptie	44	85	0	56
Zwangerschap	45	62	17	21
Borstvoeding	67	69	80	33

De inbreng van de lezers was groter als het gaat om lichamelijke aspecten dan bij geneesmiddelen, dit gold voor alle onderwerpen. De interesse van de lezers, gemeten aan eigen inbreng, voor geneesmiddelen was relatief klein (zie tabel 2).

De aandacht voor geneesmiddelen was, in vergelijking met die voor andere risicofactoren, roken en het drinken van alcohol, groot. Wanneer echter het aantal algemene waarschuwingen ten

aanzien van het gebruik van geneesmiddelen werd vergeleken met het aantal waarschuwingen met betrekking tot roken of het nuttigen van alcohol, dan kwam dit bij geneesmiddelen betrekkelijk weinig voor (zie tabel 3). In de categorale bladen werden meer algemene waarschuwingen gegeven, ook ten aanzien van geneesmiddelengebruik, dan in de familiebladen.

Tabel 3

Aandacht voor geneesmiddelen ten opzichte van andere risicofactoren (in aantallen publikaties)

	Geneesmiddelen		Roken		Alcohol	
	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal
Conceptie	7 [-]	9 [1]	- [-]	2 [2]	- [-]	2 [2]
Zwangerschap	12 [1]	33 [3]	4 [4]	6 [6]	1 [1]	8 [8]
Borstvoeding	5 [-]	6 [1]	- [-]	1 [2]	- [-]	1 [1]

Tussen, [] staat het aantal publikaties met een algemene waarschuwing t.a.v. geneesmiddel en, roken en drinken van alcohol. Familie = Familiebladen, Categoriaal = Categorale bladen

Informatie over geneesmiddelen

De informatie die werd gegeven over geneesmiddelen in de verschillende publikaties varieerde van "mevrouw X kreeg medicijnen in verband met klacht Y" tot meer uitgebreide informatie over bijvoorbeeld de toepassing van homeopatische middelen bij zwangerschapsklachten.

In de verschillende publikaties werd over diverse geneesmiddelen informatie gegeven; enkele geneesmiddelen werden vaker besproken (zie tabel 4). In de publikaties over acetylsalicylzuur ging het over het gebruik van dit geneesmiddel tijdens de zwangerschap ter voorkoming van een miskraam of bij een niet goed functionerende placenta en hoge bloeddruk.

Wat betreft geneesmiddelen en borstvoeding kwamen zowel bromocriptine als homeopatische middelen in drie publikaties

Tabel 4

Aantal publikaties per geneesmiddel/geneesmiddelengroep (zwangerschapsperiode)

Geneesmiddel(-groep) *	Aantal publikaties
Weeënremmers	7
Homeopatische middelen	5
Acetylsalicylzuur	4
Maagzuurmiddelen	3
IJzerpreparaten	3
Vitamine-preparaten	3
Weeënopwekkers	3
Middelen tegen hoge bloeddruk	3
Middelen tegen postnatale depressie	3

* Alleen die geneesmiddelen(-groepen) zijn weergegeven die in meer dan één publikatie genoemd werden.

voor. Bij het thema conceptie waren clomifeen en hormooninjecties de meest genoemde geneesmiddeltherapieën. Hierbij valt op dat drie vrouwen middels een oproep op zoek zijn naar anderen met ervaring met een behandeling met clomifeen.

De gegeven informatie berustte 24 keer op ervaringen van vrouwen zelf met het geneesmiddel en 37 keer op informatie uit andere bronnen, meestal een deskundige. In drie publikaties werd zowel ervaringsinformatie als deskundige-informatie gegeven over het geneesmiddel. In de familiebladen werd even vaak ervaringsinformatie als informatie uit andere bron gegeven; in de categorale bladen overheerst de deskundige-informatie (zie tabel 5).

Tabel 5

Informatie over geneesmiddelen in diverse publikaties naar type informatie per onderwerp.

	Type informatie			
	Ervaring		Anders	
	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal
Conceptie	3	1	4	2
Zwangerschap	6	10	4	20
Borstvoeding	2	2	3	2
Totaal	11	13	11	24

Oproepen en algemene waarschuwingen zijn buiten beschouwing gelaten, publikaties met zowel ervaringsinformatie als andere informatie zijn in beide categorien meegenomen.

Familie = Familiebladen, Categoriaal = Categorale bladen

In alle publikaties die in dit deel van de analyse werden meegenomen, werd informatie gegeven over de indicatie voor het gebruik van het geneesmiddel; er is geen verschil tussen ervaringsinformatie of informatie uit andere bron. De vrouwen gaven vaker een functionele naam (zoals weeënremmer) dan een "echte" naam (dwz. stof- of merknaam); bij andere bronnen gold het omgekeerde. Geen van de vrouwen gaf informatie over de werking; bij de andere bronnen kwam dit drie keer ter sprake. In 27.1% van de publikaties werd informatie gegeven over bijwerkingen. De ervaringsinformatie gaf iets minder vaak aanwijzingen voor het gebruik maar ook in de andere publikaties kwam dit weinig voor (zie tabel 6).

Tabel 6

Soort informatie over geneesmiddel(en) naar type informatie.

	Ervaring		Anders	
	Familie	Categoriaal	Familie	Categoriaal
Waarom	11 [100]	13 [100]	11 [100]	24 [100]
Functionele naam	2 [18]	6 [46]	4 [36]	11 [46]
Naam	5 [45]	6 [46]	4 [36]	5 [21]
Werking	- [-]	- [-]	- [-]	3 [12]
Bijwerking(en)	2 [18]	4 [31]	2 [18]	8 [33]
Gebruiksaanwijzing	2 [18]	- [-]	3 [27]	2 [8]

Tussen, [] staat het percentage per categorie dat informatie geeft over een onderwerp.

Familie = Familiebladen, Categoriaal = Categorale bladen

A1.4

Discussie

Libelle en Margriet richten zich op vrouwen in het algemeen terwijl Ouders van Nu en Kinderen bedoeld zijn voor (a.s) ouders. Dit verschil in doelgroep verklaart het feit dat in de laatste twee tijdschriften veel meer publikaties zijn gevonden over conceptie, zwangerschap en borstvoeding dan in de eerste twee. Maar ook in Libelle en Margriet is de aandacht voor het onderwerp zwangerschap groot in vergelijking met die voor de overgang of anticonceptie. Wanneer het aantal publikaties over zwangerschap in de vier onderzochte tijdschriften wordt vergeleken met het aantal over conceptie of borstvoeding is de aandacht voor zwangerschap relatief groot. Voor zowel zwangerschap als borstvoeding als conceptie geldt dat meer dan de helft van het totale aantal publikaties ingebracht is door lezers. Hieruit blijkt duidelijk de aandacht van lezers voor deze onderwerpen. Wel moet bij de interpretatie van deze gegevens rekening worden gehouden met het feit dat de redacties van de tijdschriften uiteindelijk bepalen welke vragen, brieven en oproepen geplaatst worden en er dus selectie plaats vindt. Het is niet uit te sluiten dat er meer brieven, vragen en oproepen bij de redacties binnenkomen dan er gepubliceerd worden.

Slechts een klein deel van de gevonden publikaties bevat informatie over geneesmiddelen, waartoe ook homeopatische middelen gerekend zijn. De directe inbreng van de lezers is hier beduidend kleiner. Wanneer gekeken wordt naar bijvoorbeeld de vraagrubrieken dan worden slechts twee vragen gesteld over geneesmiddelen. Dit kan betekenen dat vrouwen geen vragen hebben over geneesmiddelen tijdens de zwangerschap en borstvoeding, dat zij die vragen niet stellen aan deze tijdschriften of dat de redacties dit niet interessant vinden voor publikatie.

Wanneer gekeken wordt naar het soort geneesmiddelen waarover in de bladen iets gezegd wordt valt op dat er relatief veel aandacht wordt besteed aan geneesmiddelen om weeën te remmen of op te wekken. Relatief groot is ook de aandacht voor het gebruik van acetylsalicylzuur tijdens de zwangerschap ter voorkoming van een miskraam of bij een niet goed functionerende placenta en hoge bloeddruk. In hoeverre deze publikaties van invloed zijn geweest op het gebruik van acetylsalicylzuur is onduidelijk. Wel zijn twee vrouwen op zoek, middels een oproep, naar andere vrouwen die ervaring hebben met acetylsalicylzuur gebruik, mogelijk naar aanleiding van positieve berichten in de media. Acetylsalicylzuur is een vrij verkrijgbaar geneesmiddel. Het gebruik in bepaalde periodes van de zwangerschap is niet zonder risico [8].

Opvallend is dat drie vrouwen middels een oproep op zoek zijn naar anderen die ervaring hebben met een clomifeen-behandeling. Dit zou er op kunnen wijzen dat er weinig informatie beschikbaar is op dit gebied of dat potentiële bronnen niet die informatie geven die vrouwen willen of dat vrouwen juist van andere vrouwen willen horen hoe die zo'n behandeling ervaren hebben. In de bestudeerde tijdschriften wordt nauwelijks op de gevolgen van een dergelijke behandeling ingegaan.

De relatief grote nadruk op waarschuwingen bij het gebruik van alcohol of sigaretten is waarschijnlijk het gevolg van de vrije keuze die vrouwen hebben om deze middelen te gebruiken, terwijl bij het gebruik van geneesmiddelen dit keuze-element veelal afwezig is. Terwijl bij geneesmiddelen informatie gegeven kan worden over de indicatie, bijwerkingen, etc., valt over roken en drinken nauwelijks meer informatie te geven dan over de schadelijke invloed met daaraan gekoppeld een waarschuwing.

De algemene conclusie ten aanzien van de informatie over geneesmiddelen en zwangerschap in week- en maandbladen moet op grond van de hier gepresenteerde gegevens luiden, dat geneesmiddelen weinig ter sprake komen en waar ze wel ter sprake komen wordt er nauwelijks meer informatie gegeven dan de indicatie en een naam of functionele naam. De lezers worden vrijwel alleen geïnformeerd over het feit dat er een geneesmiddel is voor een bepaalde indicatie. In slechts een gering aantal publikaties wordt informatie afkomstig van vrouwen gecombineerd met informatie van deskundigen terwijl dit toch een goede vorm lijkt te zijn om informatie over te dragen.

Ondanks het feit dat over de effecten van berichten in de massamedia weinig bekend is en de betrekkelijk geringe informatie over geneesmiddelen, is het toch zaak dat de mensen werkzaam in

de gezondheidszorg zich realiseren dat tijdschriften een informatieve rol kunnen vervullen; immers vrouwen zelf noemen tijdschriften als informatiebron over zwangerschap en geneesmiddelen [4]. Daarbij is vooral de relatief geringe aandacht voor mogelijke risico's van geneesmiddelgebruik relevant. Wanneer patiënten vragen naar bepaalde geneesmiddelen naar aanleiding van publikaties in de lekenpers moet men er rekening mee houden dat zij nauwelijks op de hoogte zijn van mogelijke risico's en moet men hierbij de voorlichting zeker aandacht aan schenken.

REFERENCES

- 1 Gezondheidsraad, Advies inzake teratogeniteit van chemische stoffen. Staatsuitgeverij, 's Gravenhage 1985
- 2 Jong- van den Berg, L.T.W. de, F.M. Haaijer-Ruskamp & A.M. van Trigt, Evaluatie van een voorlichtingsbrochure over geneesmiddelen en de overgang. Pharm Weekblad 1989;124: 870-6
- 3 Aaronson, L.S., M.C. Macnee & S.K. Pfoutz, Seeking information: where do pregnant women go? Health Educ Quarterly 1988;15: 335-345
- 4 Jong-van den Berg, L. de & C. Waardenburg, Geneesmiddelgebruik tijdens zwangerschap. Styx-publications, Groningen 1991
- 5 Joubert P. & L. Lasagna, Patient package inserts. I. Nature, notions, and needs. Clin Pharm Ther 18 (1975) 507-513
- 6 Ridout S., W.E. Waters & C.F. George, Knowledge of and attitudes to medicines in the Southampton community. Br J clin Pharmac. 1986; 21 : 701-712
- 7 Hermes J. Sommige dingen doe ik alleen op uit vrouwenbladen niet uit de dagelijkse praktijk. Massacommunicatie 1989; 17 : 283 - 304.
- 8 Keirse M.J.N.C., Aspirine en zwangerschap. Ned.Tijd.v Geneesk 1990; 134: 1130-1134